

Overdaad schaadt

Relatie waterplanten, vis en visserij complex

TEKST Josje Peters en Willie van Emmerik
FOTOGRAFIE Raymond Hackert en Sportvisserij Nederland

Als gevolg van de verbeterde waterkwaliteit is de waterplantengroei de laatste jaren sterk toegenomen. Hoewel waterplanten een belangrijke rol spelen in een gezond ecosysteem, kan een overmaat aan planten ook nadelige gevolgen hebben voor de visstand en de visserij.

Waterplanten maken een belangrijk onderdeel uit van zoete binnenwateren. Een gevarieerde waterplantenbegroeiing duidt op een goede waterkwaliteit en vormt de basis voor een diversiteit aan onderwaterfauna. Vissen profiteren in hoge mate van de aanwezigheid van een waterplanten. Veel vissen zetten hun eieren af op de bladeren van waterplanten. De planten zelf, maar meer nog de erop levende organismen, vormen een voedselbron voor vis. Zowel visbroed als ook grotere vissen vinden er bovendien schuilgelegenheid tegen predatie door andere vis of visetende vogels zoals de aalscholver. Volledige afwezigheid van waterplanten leidt tot een soortenarme en onevenwichtig opgebouwde visstand.

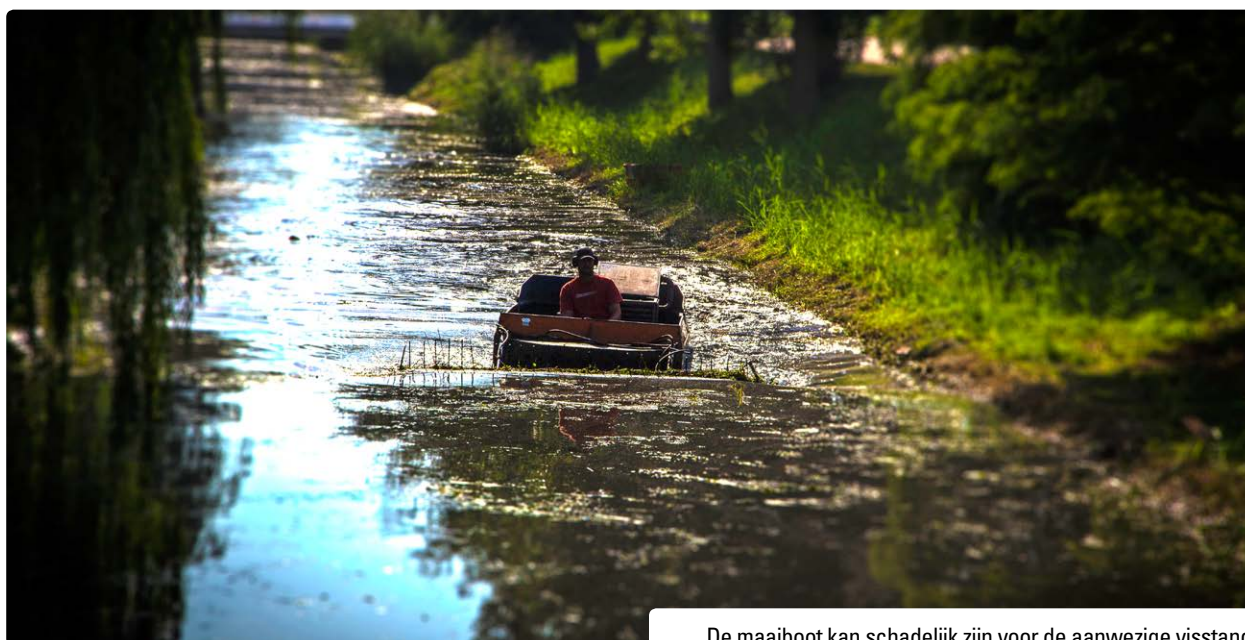
Teveel van het goede

Niet alleen een tekort maar ook een teveel aan waterplanten kan tot problemen leiden voor vis. In sterk begroeide wateren treden grote wisselingen op in het zuurstofgehalte; in de vroege ochtenduren kan door zuurstofverbruik het

water zeer zuurstofarm zijn. Overdag treedt door fotosynthese juist sterke oververzadiging van zuurstof op. Verschillende vissen zoals de blankvoorn, schuilen een deel van de tijd tussen de waterplanten maar hebben ook open ruimte nodig om in scholen op zoek te gaan naar voedsel in de vorm van zwevend plankton. Een dichte begroeiing beperkt de bewegingsruimte van veel vissoorten. In het najaar kan het massaal afsterven van de waterplanten tot zuurstoftekorten en stankoverlast leiden.

Zowel onbegroeid als sterk begroeid water vormt dus voor veel vissoorten geen optimaal habitat. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het zogenaamde snoekblankvoorn viswatertype, met een waterplantenbedekking van 20-60% van het wateroppervlak, de basis vormt voor de meest gevarieerde visstand.

Een overmaat aan waterplanten is niet alleen nadelig voor vis, ook gebruiksfuncties van het water worden in het nauw gebracht: de aan- en afvoer van water, ➤

De maaiboot kan schadelijk zijn voor de aanwezige visstand.

De geschiedenis herhaalt zich

Vanaf de jaren 50 van de vorige eeuw werd het water steeds voedselrijker. Dit kwam in eerste instantie tot uiting in dichte waterplantenmassa's wat leidde tot problemen met de waterhuishouding. Waterplanten werden bestreden door maaien of soms zelfs met chemische bestrijdingsmiddelen. Toen de toepassing van herbiciden onacceptabel (en later verboden) werd en omdat maaien arbeidsintensief en niet altijd effectief bleek, werden rond de jaren 70 op verschillende plaatsen graskarpers ingezet met wisselend succes. In de jaren 80 maakten de waterplanten plaats voor troebel water met veel algen. De

noodzaak tot een effectieve waterplantenbestrijding werd daardoor minder.

Zestig jaar later, in het begin van de 21e eeuw, zitten we met een omgekeerde situatie. De waterkwaliteit is in vergelijking met de vorige eeuw aanzienlijk verbeterd. De voedselrijkdom is afgenomen en het water wordt schoner en helderder. Er is een toename van vooral ondergedoken waterplanten, die gedijen bij een hoger doorzicht en fosfaatrijke waterbodems. De roep om beheer van met waterplanten dichtgegroeide wateren wordt groter.

scheepvaart en waterrecreatie (varen, zwemmen, duiken, zeilen en de sportvisserij)

Waterplantenonderzoek

Het toenemend aantal klachten over de hinder van overmatige waterplantengroei was voor Sportvisserij Nederland reden om een onderzoek uit te voeren. Als eerste stap is een landelijke enquête onder hengelsportverenigingen gehouden. Hiermee is geïnventariseerd wat de omvang van het waterplantenprobleem is, waar de probleemlocaties zich bevinden en wat de effectiviteit van het huidige beheer is geweest. De enquête werd per e-mail naar 860 hengelsportverenigingen gezonden. De vragenlijst kon eenvoudig online worden ingevuld. De respons op de enquête was 39%.

Overlast

Meer dan de helft van de respondenten gaf aan in het afgelopen jaar overlast te hebben ondervonden van

ondergedoken waterplanten. Bijna driekwart van deze verenigingen gaf aan dat er sprake is van toenemende overlast in de laatste vijf jaar.

Problemen die meermalen genoemd werden zijn: verandering van de visstand, optredende vissterftes en stankoverlast. Diverse respondenten gaven aan dat hun viswater een groot deel van het jaar totaal onbevisbaar is geworden als gevolg van de waterplanten.

De verenigingen is ook gevraagd waar de grootste probleemlocaties liggen. Uit de antwoorden komt naar voren dat de problemen zich voordoen in meer dan 250 wateren en complexen van wateren. Het betreft diverse soorten watertypen zoals vaarten en kanalen, stadswateren, poldervaarten en sloten, visvijvers, meren en plassen.

Ongeveer tweederde van de geënquêteerde hengelsportverenigingen meldde de overlast bij de waterbeheerder, gemeente of visstandbeheercommissie (VBC). Bij minder dan de helft werd er na deze melding gemaaid door de waterbeheerder, eenderde van de verenigingen trachtte zelf de waterplanten te verwijderen en een klein deel van de respondenten heeft graskarper uitgezet. Opvallend is dat het resultaat van de ondernomen acties door 82% van de verenigingen als niet effectief werd ervaren.

De belangrijkste conclusies van de enquête zijn dat de waterplantenproblematiek op locaties verspreid over heel Nederland wordt ondervonden door sportvissers, dat het probleem in de verschillende watertypen optreedt en dat de meeste genomen maatregelen, niet effectief waren.

Aanzet tot oplossingen

Ten behoeve van vis én sportvisser wil Sportvisserij Nederland een aanzet geven tot een bewuster en effectiever inzetten van methoden voor waterplantenbestrijding. Een onderdeel van het waterplantenonderzoek is het onder de loep nemen van het maai-beleid en de maai-

Wat willen sportvissers?

De diverse vormen van sportvisserij stellen verschillende eisen aan het viswater. De favoriete vis en de gebruikte vistechieken zijn dan ook bepalend voor de mate van overlast die wordt ervaren van waterplanten. Een snoek- en vliegvisser heeft weinig moeite met helder water en waterplanten, maar snoekbaarsvissers en wedstrijdvisseren geven de voorkeur aan meer troebel en weinig begroeid water. Uitgaande van een gezonde en evenwichtige visstand is een waterplantenbedekking van 20-60% ideaal. Uitgaande van de sportvisser is echter een waterplantenbedekking van circa 10-40% gewenst, één en ander afhankelijk van het type sportvisser en de locatie.

Een groeiend aantal wateren raakt overwoekerd door waterplanten.

beheerplannen van waterschappen en de uitvoering daarvan in de praktijk. Ondanks de gedragscode van de Flora- en faunawet, het gedifferentieerd maaibeheer en de algemene zorgplicht van de waterschappen, zijn er nog regelmatig meldingen over vissen die door maai-messen zwaar verwond of vermalen zijn of stikken door zuurstoftekort door het omwoelen van de bodem tijdens het maaien. Sportvisserij Nederland wil samen met de waterschappen naar oplossingen zoeken voor deze problemen. Ook is het project 'hotspots' opgezet om de samenwerking met de waterschappen te verbeteren en zo extra maaien mogelijk te maken van druk bezochte visstekken. Daarnaast wordt gekeken naar diverse innovatieve methoden zoals de hydroventuri, waarbij waterplanten door een waterstraal met wortel en al uit de bodem worden gespoten. De hydroventurimethode zou vooral toepasbaar zijn voor het bestrijden van exotische waterplanten die voor 100% verwijderd moeten worden. Ook het flexibodemmes, waarbij een frame wordt gebruikt, biedt wellicht mogelijkheden om visvriendelijk te maaien, met name in de kleinere stromende wateren. Naast de maaiprojecten wordt ook de uitzet van graskarper opnieuw onderzocht. Hierbij worden bestaande literatuur en vroegere praktijkervaringen opnieuw bekeken in het licht van hedendaagse inzichten. Op een aantal plaatsen zijn enkele praktijkproeven met graskarpers gestart om te zien bij welke dichtheden een waterplantenbedekking van 10-40% kan worden bereikt. Dit bedekkingspercentage voldoet aan de ecologische voorwaarden voor een gezond water en is vanuit het sportvisserijbelang acceptabel. **V**

Het achterliggende rapport over de waterplantenenquête onder de HSV's is te vinden op de website van Sportvisserij Nederland.

Natuurlijke begrazing

In de jaren 70 is veel geëxperimenteerd en praktijkervaring opgedaan met de uitzet van graskarpers (*Ctenopharyngodon idella*).

Vooraf waterschappen werkten met hoge dichtheden graskarper (200-250 kg/ha). De toen gewenste en als gevolg van de hoge uitgezette dichtheden, regelmatig ook opgetreden 'kaalslag' van wateren indertijd is een van de redenen waarom de graskarper tegenwoordig bij waterbeheerders juist in een kwaad daglicht staat. De Kaderrichtlijn Water en veranderde ideeën over 'gezonde' watersystemen, vereisen de aanwezigheid van een zekere waterplantenbedekking. Als de graskarper echter in niet te hoge dichtheden wordt uitgezet, kan dit een goede methode zijn om waterplanten te bestrijden. Sportvisserij Nederland voert momenteel in samenwerking met enkele hengelsportverenigingen verschillende graskarperproeven uit. Doel van de proeven is om te onderzoeken of met een relatief lage bezetting (50-150 kg/ha begroeid water) een waterplantenbedekking van 10-40% bewerkstelligd kan worden. De proeven lopen langere tijd om zo nodig het beheer bij te stellen door uitdunnen of juist bijzetten van graskarpers.

Graskarpers mogen alleen in geïsoleerde wateren worden uitgezet (of in een water met afzettingen) en met toestemming van de watereigenaar. De inzet van graskarpers is veel goedkoper dan maaien en er is geen risico dat de graskarper zich voortplant; voor een geslaagde voortplanting is namelijk snelstromend water nodig met een temperatuur van boven de 20°C, een snelle peilstijging van 1-2 meter en een rivierlengte van 240 km of meer in verband met het afzakken met de stroom van de eitjes. Een mogelijke beperking van de graskarper is zijn selectiviteit voor draadaalgen en zachte waterplanten. Bij hogere dichtheden en hogere temperaturen is wel de selectiviteit minder.